

Novanta e Duemila“ (130–152). Nakon početnih problema tijekom 90-ih godina 20. stoljeća, kada je ponovno provedena reorganizacija turističke hijerarhije u Hrvatskoj (tako je, između ostalih, 1992. osnovana Turistička zajednica mjesta Novigrad, od 1998. Turistička zajednica Grada Novigrada) i zbri-njavanja izbjeglica i prognanika, Novigrad se stalnim ulaganjima ponajviše u infrastrukturu, ali i izgradnjom Istarskoga ipsilona te popratnih sadržaja, poput Istralandije, ponovno vraća na staze slave iz 80-ih godina pa 2017. bilježi rekordnu godinu po broju gostiju i noćenja, o čemu sumarno govori posljed-nje poglavlje „Hotelski kapaciteti, privatni smještaj, ugostiteljstvo / Capacità ricettiva delle strutture alberghiere, alloggi presso abitazioni private, ristora-zione“ (153–160). Konačno 2014. osvaja prvo mjesto za najbolju srednju desti-naciju na Jadranu. Slijede potpoglavlja „Kamping turizam / I campeggi“ (160–165), „Nautički turizam / Il turismo nautico“ (165–169) i „Turističke nagrade / Premi e riconoscimenti“ (170–171). Turistička zajednica i Grad Novigrad dobitnici su niza priznanja kojima su valorizirani rad i trud svih sudionika turističkoga sektora. Slijedi „Završna riječ / Epilogo“ (172–177), u sklopu koje autori donose lentu vremena s najvažnijim događajima u povijesti novigrad-skoga turizma od 1844., tablicu s brojem gostiju i noćenja za svaku sezonu počevši od 1957. te grafikon s postotkom gostiju prema zemljama podrijetla.

Posljednji dio monografije čine „Literatura i izvori / Bibliografia e fonti“ (178–180) i „Zaslужni za razvoj turizma Novigrada / Gli encomiabili pro-motori dello sviluppo turistico di Cittanova“ (181–183) s kratkim biografijama istaknutih osoba te „Bilješke / Note“ (184–191). Zaključno možemo reći da je monografija kratak prikaz povijesti Novigrada kroz turističku prizmu jer se dašak mnogobrojnih društveno-ekonomskih promjena u zadnjih stoljeće i četvrt ponajbolje može vidjeti i osjetiti upravo na tom području.

Igor Jovanović

Dani antifašizma u Opatiji: prvih deset godina (2010. – 2019.)

urednik Neven Šantić, Opatija: Udruga antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije, 2020., 159 str.

Zbornik *Dani antifašizma u Opatiji: prvih deset godina (2010. – 2019.)* donosi presjek događanja u prvom desetljeću Dana antifašizma u Opatiji (DAF), koji

se fokusiraju na prepoznavanje klica nekih novih fašizama. Podijeljen je na tri cjeline te sadrži brojne fotografije u boji, što nam uvelike dočarava ambijent u kojem su se skupovi održavali.

Prije samoga uvoda, gradonačelnik Opatije Ivo Dujmić u pozdravnom tekstu „Projekt vrijedan svake pažnje“ (5-6) naglašava važnost manifestacije te pozitivnu ulogu koju antifašizam ima u suvremenom svijetu. Ističe tradicionalnu antifašističku nastrojenost žitelja širega opatijskog kraja, koja se može pratiti od prvih susreta s fašizmom, pokazujući tako kontinuitet borbe protiv te ideologije i prakse na tim prostorima. Ističe važnost prenošenja poruke mira, tolerancije i antifašizma na mlade generacije kao jedan od najdubljih moralnih imperativa koji treba pratiti i nadopunjavati puki historiografski fakticitet.

Sadržaj zbornika možemo podijeliti na tri tematske cjeline. Prva cjelina daje povijesni okvir. U „Uvodu“ Neven Šantić (9-15) započinje aluzijom na jednoga saborskog zastupnika i kratkotrajnoga ministra kulture koji je, za potrebe epistemološkoga i vrijednosnoga opravdanja vlastitih ideoloških pozicija, svojevremeno na državnoj televiziji antifašizam nazvao „floskulom“, otvorivši time Pandorinu kutiju u pokušajima definicije samoga pojma „fašizam“ te time i njegove suprotnosti. Šantić podsjeća da je antifašizam u temeljima Ustava te kako je svojedobno najviša vlast bila slijepa na filoustaške ispade. Podsjeća na rušenje antifašističkih spomenika, događaje koje vlasti do danas nisu sankcionirale, držeći tako antifašizam „na streljani“. Ističe da dio hrvatske liberalne javnosti danas gleda s dozom sumnje na pojam „antifašizam“. Po riječima toga dijela javnosti komunisti su kompromitirali antifašizam svojim nedemokratskim metodama i praksama. Time se, po Šantićevim riječima, u lošem smislu relativizira aktivan prinos antifašista u Drugom svjetskom ratu. Zaključuje kako je antifašizam tada bio i ostao sastavni element pokreta otpora diljem Europe. Zato ne smije biti zaboravljen jer je to „borba protiv vječnog zla“. Po navođenju Roba Riemena i Umberta Eca, riječ je o vječnom povratku fašizma, o obliku „ur-fašizma“ u današnjem tehnološkom društvu.

Oleg Mandić vraća nas u povijest Dana antifašizma svojim radom „Kako je sve počelo“ (17-20). Nekadašnji zatočenik Auschwitza ističe važnost Udruge antifašističkih boraca i antifašista Grada Opatije (UABA) danas, vraćajući nas u prošlost, k samoj genezi zbivanja. Piše o suradnji UABA-e i opatijske Gimnazije Eugena Kumičića (GEK) prilikom obilježavanja 27. siječnja, Međunarodnoga dana sjećanja na žrtve Holokausta. Tvrdi da ovaj zbornik

svoje postojanje duguje upravo toj suradnji te poentira kako je antifašizam neprijatelj svakoga zla. Prenosi kako su Dani antifašizma u Opatiji osmišljeni kao korektiv „manjkavim nastavnim planovima u školama“. Zaključuje zahvalom na desetom izdanju Dana antifašizma kao kulturne manifestacije velikoga značenja.

Tatjana Matetić u radu „Kako i zašto učiti o antifašizmu“ (21-24) podsjeća da je ideja o Danima antifašizma nastala u rujnu 2009. u hotelu Belvedere u Opatiji na jednom skupu. Tome prethodi suradnja UABA-e Opatije i opatijske Gimnazije Eugena Kumičića. Ističe potrebu borbe protiv fašizma kroz nastavu i rad s mladima te daje vlastitu definiciju fašizma i antifašizma, obrazlaže značenje tih pojmova nekad i danas, razlike i sličnosti, naglašavajući važnost prepoznavanja fašizma u suvremenom društvu.

U svojem drugom radu, „Deset godina zagovora tolerancije, mira i demokracije“ (25-60), Neven Šantić podsjeća na prve Dane antifašizma 2010. godine. To su bili jedini Dani antifašizma u Opatiji koji nisu održani u prvom tjednu ožujka, već 25. – 29. siječnja, u tjednu kada se na dan oslobođenja zatvorenika iz Auschwitza, 27. siječnja 1945., obilježava Dan sjećanja na Holokaust i sprječavanje zločina protiv čovječnosti, odnosno žrtve fašizma i nacizma. Održani su u prostorijama Kulturnoga doma Zora i u Vili Antonio. Opisuje u kakvim je okolnostima i zašto nastala „Opatijska deklaracija o vrijednostima u suvremenom društvu“, donesena 3. ožujka 2011. na drugim Danima. Na kraju navodi glavne događaje, teme, zaključke i dostignuća prethodnih Dana antifašizma zaključno s desetim Danima.

Tihomir Cipek napisao je tekst „Kultura sjećanja. 1945., godina koje nije trebalo biti?“ (61-65). U njemu ističe važnost tumačenja povijesti, usprkos Fukuyaminom naviještanju njezina kraja 1989. padom Berlinskoga zida. Povijest ima i dalje funkciju legitimacije politike, ideologije i poretka. Stoga navodi 1945. godinu kao primjer trenutka „zgušnjavanja povijesnih događaja“, tvrdeći da nema „pravolinijskoga povijesnog zbivanja“. Stoga je 1945. upravo jedan takav događaj: pobjeda nad fašističkim okupatorom na domaćem tlu te pobjeda cijele antifašističke koalicije u svijetu. Tumači to kao „pobjedu humanizma nad esencijalnim zlom fašizma“. Fašizam je negiranje ljudskih svojstava drugotnima, svojevrsna dehumanizacija onih Drugih. Komunizam to ne čini pa su zato zapadne demokracije mogle surađivati s njim. Ističe da se stoga komunizam i fašizam ne mogu izjednačiti, premda priznaje postojanje komunističkoga lica diktature. Fašizam je po autoru negiranje temeljnih vri-

jednosti Zapada uspostavljenih Francuskom revolucijom 1789. godine. To su sloboda, jednakost i bratstvo. Stoga je zbog pobjede nad fašizmom 9. svibnja proglašen Danom Europe. U svrhu jačanja liberalno-demokratskoga poretka osmišljena je kultura sjećanja. Na kraju ističe problem rušenja spomenika te detektira krivce, navodeći i kako je o 1945. kao godini poraza govorio i sam vrh Katoličke crkve u Hrvatskoj. Stoga naglašava važnost njegovanja povijesnoga sjećanja kroz ustanove, muzeje, memorijalne centre, izložbe i komemoracije, dakle „kulturno sjećanje“, afirmirajući antifašizam kao „trajnu vrijednost čovječanstva“.

Slijedi rad Tvrtka Jakovine „Što je ostalo od Dana pobjede?“ (67-73). Piše o problemu pozdrava „za dom spremni“, ističe stavove o tom pitanju u današnjoj hrvatskoj politici. Pokazuje kako se u samom vrhu politike relativizira Dan pobjede te navodi primjere rastuće fašizacije u našem društvu i politici.

Hrvoje Klasić u radu „Hrvatski povijesni revizionizam i anti-antifašizam“ (75-79) spominje povijesni revizionizam prisutan od početka devedesetih do danas na primjeru raznih političara, pjevača, sportaša i ostalih osoba javnoga života.

Prvu cjelinu zaokružuje Vjeran Pavlaković radom „Rat, sjećanje i strategije izgradnje nacije u Hrvatskoj“ (81-90). Autor piše o prikazivanju kontinuiteta državnosti hrvatskih političkih elita još od srednjovjekovnoga Hrvatskog Kraljevstva do danas te o oblikovanju hrvatskoga identiteta. U izgradnji nacije tako ratovi imaju središnju ulogu u stvaranju heroja i tradicije. Autor se u radu bavi pitanjem kako kulturno sjećanje na rat, u ovom slučaju Drugi svjetski i Domovinski, definira današnju hrvatsku državu-naciju na političkoj sceni. Osvrće se na Tuđmanovu politiku nacionalnoga pomirenja te prikazuje duhovno stanje nacije kroz stavove građana o ključnim događajima hrvatske suvremene povijesti pozivajući se pritom na IPSOS-ova socijalno-politička istraživanja javnoga mišljenja dajući sveobuhvatnu sliku stanja hrvatskoga društva. Nakon Pavlakovićeve teksta slijedi pregled fotografija sa zbivanjima na proteklom Danima antifašizma u Opatiji (91-104).

Drugu cjelinu čine dva teksta o suvremenom pristupu fenomenu antifašizma u Hrvatskoj. Zoran Pusić u radu „Antifašizam i demokracija“ (105-110) piše o pojmu fašizma i njegovim upotrebama kroz povijest, od pojave do danas. Ističe demokraciju kao „jednu od velikih ideja čovječanstva“ nasuprot fašizmu. Dotiče se falsificiranja povijesti i radikalnoga nacionalizma te zaključuje prilog navodeći prednosti demokracije nad totalitarizmom.

U radu „Udruge civilnog društva i antifašizam“ (111-116) Gordan Bosanac ističe opasnost od svodenja demokracije samo na proceduru, bez vrijednoga okvira. Podsjeća kako je Hitler došao na vlast demokratskim putem te ističe opasnost od totalitarizma i teokracije. Prikazuje značaj i funkciju civilnoga društva te raznih civilnih udruga, što se očituje u zadaći čuvanja demokratskih vrijednosti, i povlači paralelu između antifašizma i demokracije.

Treća cjelina bavi se antifašizmom kao skupom vrijednosti današnjice i uključuje šest radova. Prvi je „Preživjeti silovanje u ratu i miru“ (117-124) Vesne Teršelič, u kojem autorica prepričava vlastita mladenačka sjećanja iz vremena kada je seksualnost općenito bila tabuizirana, a slijedom toga i tema silovanja. Spominje slučajeve silovanja u ratu u Hrvatskoj i BiH, u Srednjoafričkoj Republici i ostalim dijelovima svijeta. Navodi kako mnogi slučajevi počinjenja takvih kaznenih djela na našim prostorima nikada nisu doživjeli pravni epilog, kako počinitelji nisu privedeni. To potkrepljuje podacima o velikoj većini slučajeva koji nikada nisu prijavljeni zbog stigmatiziranja žrtve. Iznosi statistike o učestalosti seksualnoga nasilja te navodi važnost osvještavanja javnosti.

Drugi je rad Marjana Gubine „Djeca – žrtve rata“ (125-128). Autor ističe kako danas svaki pojedinac ima odgovornost za mir, svijet bez diskriminacije i sukoba, svijet kao mjesto raznolikosti. Slijedi rad Milivoja Dretara „Govor mržnje“ (129-132), u kojem autor analizira i razlikuje verbalni i neverbalni oblik mržnje. Oba su oblika vrlo raširena u Hrvatskoj te Dretar zaključuje da mržnja nije produkt suvremenoga doba nego se njezina pojavnost može pratiti duboko u prošlost, do davnih dana. Također se fokusira na mržnju prema manjinama u kontekstu Hrvatske i Jugoslavije te navodi primjere konkretizacije mržnje u vidu rušenja antifašističkih spomenika i sakralnih objekata te fizičkoga nasilja nad manjinama.

Rad Nebojše Zelića „Moderno ropstvo“ (133-136) donosi primjere *de facto* ropstva u suvremenom svijetu. Navodi Indiju i Sjevernu Koreju, Islamsku Državu, Kongo, Haiti, Tajland, istočnu Europu te dodaje da se procjenjuje kako trenutno postoji 40 milijuna robova, od čega većinu čine žene i djevojčice. Navodi da, ako pod trgovanjem ljudima i prosjačenjem podrazumijevamo ropstvo, u Hrvatskoj postoji oko 25 000 robova. Zaključuje da je bitno osvještavati građane da kupnjom raznih proizvoda neizravno sudjeluju u modernom obliku ropstva. Navodi primjere kupovine mobilnih uređaja i prijenosnih računala tvrdeći kako se porijeklo pojedinih dijelova tih uređaja može

pripisati nekom obliku robovskoga rada u dalekim zemljama. Slijedi pregled fotografija sa zbivanjima na proteklim Danima antifašizma u Opatiji (137-146).

Autor je posljednjega rada, „Budućnost suvremenih društava: iliberalne demokracije ili liberalne autokracije?“ (147-155), Berto Šalaj. Autor donosi zanimljivu analizu pojmova te objašnjava odnos između liberalizma i demokracije u recentnim suvremenim politološko-historiografskim raspravama. Prepričava razvoj tih dviju tradicija, liberalne i demokratske. Pojašnjava problematični pojam „iliberalnih demokracija“, danas sve više aktualan, pozivajući se uglavnom na teorije Fareeda Zakarije oblikovane u njegovom poznatom djelu *Budućnost slobode: iliberalna demokracija u zemlji i inozemstvu*. Potom navodi istraživače koji odbacuju koncept „neliberalne demokracije“, odnosno „iliberalne demokracije“ te rabe pojam „liberalne autokracije“, ističući pritom misao irskoga politologa Petera Maira, po kojemu je Europska unija „liberalna autokracija“, dakle ima previše liberalizma. Bio bi to suprotan koncept od „iliberalne demokracije“, gdje po njemu prevladava demokracija na račun liberalizma. Šalaj kroz misao ove dvojice renomiranih autora analizira permanentnu napetost između liberalizma i demokracije te navodi kako u idealnom društvu postoji ravnoteža koja ponekad biva narušena. Poziva se na teorije politologa Roberta Alana Dahla, teoretičara demokracije koji ističe važnost ravnoteže liberalnoga i demokratskoga segmenta. Zagovara „demokratizaciju demokracije“ u težnji pomirenja tih segmenata kroz jačanje političke kulture. Stoga Šalaj na temelju svega navedenoga zaključuje da je smisao liberalne demokracije „kompromis između liberalnog individualizma i demokratskog kolektivizma.“

Zbornik zaokružuju „Kronologija zbivanja na Danima antifašizma u Opatiji“ (156-157) i „Napomene o autorima“ (158-159).

Možemo zaključiti da je objavljivanje ovoga Zbornika važan prinos aktualnim raspravama o bitnim i uvijek osjetljivim temama poput fašizma i antifašizma. Ideja Olega Mandića konkretizirana u Danima antifašizma dobila je ovim Zbornikom svoju punu afirmaciju u trajnoj težnji za boljim i pravednijim društvom te u borbi protiv „vječnoga zla“ svim legitimnim načinima u obliku pisane riječi, skupova, polemika i informiranja javnosti, potičući tako kulturu dijaloga i vječnoga propitkivanja bez kojih teorija kao takva pa time ni praksa liberalne građanske demokracije nema nikakva dubljega smisla ni vrijednosti u trajno nesavršenom svijetu koji nas okružuje.